

İŞ YAPMA KOLAYLIKLARI: FARKLI GELİR GRUPLARINDAKİ ÜLKELER ARASINDA BİR KARŞILAŞTIRMA

Ercan YAŞAR

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisat Bölümü, ercan.yasar@dpu.edu.tr

Mine YAŞAR

Bağımsız Araştırmacı, mine-demircelik@hotmail.com

ÖZ

Bu çalışmada, iş yapma (doing business) kolaylığı ve ülkelerin milli geliri ile olan ilişkisi incelenmektedir. Dünya Bankası tarafından oluşturulan 2016 yılına ait 177 ülke için Gelir Gruplaması aralıkları ile 2016 yılına ait İş Yapma Kolaylığı genel sıralaması ve 10 alt bileşene ait toplam 11 değişken için sıralama verileri arasındaki ilişki istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiştir. Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı ve alt bileşenlerine ait toplam 11 değişkenin sıralama verileri bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Dünya Bankası'nın 2016 yılı için Gelir Gruplaması aralıkları: Düşük Gelirli 29, Düşük Orta Gelirli 47, Yüksek Orta Gelirli 48 ve Yüksek Gelirli 53 olmak üzere 4 gelir grubuna ayrılmış ve bağımlı değişkenler olarak kullanılmıştır. Çalışmada, İş Yapma Kolaylığı açısından tüm gelir gruplarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Gelişmişlik düzeyi ile İş Yapma Kolaylığı sıralaması arasında negatif bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Her ne kadar bazı alt bileşenlerin gelir grupları açısından anlamlı farklılık göstermediği görülsede bu farksızlığın bir alt ya da bir üst gelir grubu ile olduğu dikkate alındığında tüm göstergelerin gelişmişlik açısından önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca Gelişmişlik seviyesi artarken göstergelerdeki sıralama ortalamalarının da düştüğü görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: : İş yapma kolaylığı, yatırım ortamı, parametrik olmayan testler, Kruskal Wallis, Mann-Whitney-U

**EASE OF DOING BUSINESS: A COMPARISON BETWEEN COUNTRIES
IN DIFFERENT INCOME GROUPS**

ABSTRACT

In this research, the relationship between ease of doing business and national incomes of countries are investigated. The relationship between Income Grouping ranges for 177 countries created by the World Bank in 2016 and Ease of Doing Business ranking conducted in 2016 and the ranking data for 11 variables which belong to 10 subcomponents have been analyzed by statistical methods. World Bank, Ease of Doing Business and 11 variables' sorting data have been taken as independent variables. The income range in the Income Group are divided into 4 different categories as 29 low-income countries, 47 low-middle income, 48 high middle income, and 53 high income countries and examined as dependent variables. The conclusion in this study is that all income groups differ significantly in terms of ease of doing business. Negative relationship between The Development Level and Ease of Doing Business has been determined. Although it is seen that some sub-components do not show any significant difference in terms of income groups, it can be said that all the indicators are significant in terms of development when it is taken into consideration that this differentiation is with a lower or upper income group. Also it can be seen that as the development level rises, sorting averages in the indicators decline.

Key Words: Ease of Doing Business, investment climate, nonparametric tests, Kruskal Wallis, Mann-Whitney-U

Giriş

Ampirik kanıtlar iş yapma kolaylıklarının yatırım ortamını belirleyen en önemli faktör olduğunu ve yatırım ortamının da doğrudan yabancı yatırım girişini tetikleyen nedenlerin başında geldiğini göstermektedir. Dolayısıyla yurtiçi yatırımları ve doğrudan yabancı yatırımları arttırmak ve ekonomik büyümeyi daha istikrarlı hale getirmek için iş yapma kolaylıklarının iyileştirilmesi gerektiği önemli bir gerçektir. Ekonomik büyüme her zaman hükümetler için küresel ekonomik ve politik çevredeki en öncelikli gündem maddelerinden biri olmuştur. Düzenleyiciler, ekonomideki çeşitli menfaat sahipleri için daha iyi düzenleyici ortam sağlamaya çalışmaktadırlar. Her ülkenin farklı sorunlara ve zorluklara sahip olması nedeniyle, düzenleyici kurumlar tarafından atılan adımlar da farklı olacaktır. Bu nedenle düzenleyici mekanizmanın tüm paydaşlar tarafından ve hatta düzenleyiciler tarafından karşılaştırılması oldukça zordur. Hükümetler, diğer ülkelerle karşılaştırılmaksızın, mevcut uygulamaların en iyi olup olmadığına veya bunları iyileştirmek için neler yapılması gerektiğine karar veremez (Gujarati, 2015, s. 30).

Bu çalışmadaki temel amaç, iş yapma kolaylığı sıralaması ve alt gösterge sıralamalarının gelir gruplarına göre farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi ve varsa bu farklılığın hangi göstergeden kaynaklandığının incelenmesidir. Çalışmada ülkelerin gelir seviyesi ile anlamlı ilişkisi olan değişkenler belirlendikten sonra bir ülkenin iş yapma kolaylığı sıralamasını etkileyen değişkenler incelenmeye çalışılmıştır. Türkiye özelinde ise hangi bileşenlerde reform yapılması durumunda, iş yapma ortamını iyileştirecek, kaliteyi arttırıp, maliyet ve süreleri azaltacak ve sonuç olarak büyümeyi artıracak politikalar belirlenmesi gerektiği tartışılmıştır. Bu amaçlarla çalışmada, İş Yapma Kolaylığı Endeksi ve alt bileşenleri üzerinde durulmuş, seçilmiş bazı ülkelerin ve Türkiye'nin İş Yapma Kolaylığı puan ve sıralamaları incelenmiş ve 177 ülkeyi kapsayan gelir grupları ve iş yapma kolaylıkları sıralamaları arasındaki ilişki parametrik olmayan istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

İş Yapma Kolaylığı Endeksi

Bir ülkenin yatırım ortamının uygun olması, o ülkedeki sadece yerli yatırımcılar için değil yabancı yatırımları ülkeye çekebilmek için de oldukça önemlidir. Çünkü ülkenin yatırım ortamının uygun olması, yatırımcıların karar aşamasında ve seçenekler arasından o ülkeyi tercih etmelerini kolaylaştırmada önemli bir etkidir. Ülkelerin yatırım ortamının uygunluğunun belirlenmesinde kullanılan rekabet gücü veya iş/yatırım ortamı endeksleri ile yabancı sermaye yatırımları arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Başka bir ifadeyle, yabancı yatırımcılar, yatırımlarının yönünü, bazı uluslararası resmi veya özel kuruluşlarca hesaplanan çeşitli endeksleri dikkate alarak belirlemektedir (Koç vd., 2017, s. 18).

Dünya Bankası (World Bank) tarafından 2003 yılından beri yayınlanan "İş Yapabilirlik Endeksi" (Doing Business) raporları, ele aldığı ülkelerdeki yatırım ortamını etkileyebilecek; şirket kuruluşu, vergi politikaları, istihdam, lisans alma süreci, yatırımcıların korunması gibi çeşitli göstergeleri temel alarak karşılaştırmalı bir değerlendirme sunan yıllık raporlardır. Raporlarda, bir işletmeyi kurma ve devam ettirme konularında devletin koyduğu şartları yerine getirme, ülkeler arası ticaret, vergi ödeme ve bir işletmeyi kapatma gibi işlemlerin süre ve maliyetleri ele alınmaktadır (Yardımcıoğlu, 2014, s. 283). Dünya Bankası bu amaçla ekonomilerdeki "iş yapma kolaylığı" açısından neredeyse 200 ülke sıralamasını gerçekleştirmektedir. Böyle bir sıralamanın arkasındaki mantık, yüksek ve kapsayıcı bir büyüme ve kalkınmayı teşvik eden gelişen bir özel sektörün önemidir. Bir işletmeyi kurmak ve işletmek ne kadar kolay olursa, o kadar çok yatırımcının yatırım yapması teşvik edilecek ve böylece daha fazla istihdam yaratılmış olacağı iddia edilmektedir. İyi bir iş ortamı da rekabeti, inovasyonu ve büyümeyi teşvik etmektedir. Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği'nde (APEC), üyelerinin iş yapma kolaylığını artırmaya yönelik ilerlemelerini izleyen kendi uzman grupları bulunmaktadır (Canare vd., 2016, s. 3).

Dünya Bankası tarafından oluşturulan iş yapma kolaylıkları sıralaması ekonomileri birbirleriyle karşılaştırırken, "sınırdaki puan" düzenleyici en iyi uygulamaya göre bir ekonomiyi kıyaslamaktadır ve bu da en iyi performans gösteren ekonomiye olan mutlak mesafeyi göstermektedir. "İş yapma kolaylığı" sıralaması düzenleyici ortamın diğer ekonomiye göre ne kadar değiştiğini gösterirken "sınır uzaklık", bir ekonomideki düzenleyici ortamın bir dönem boyunca ne kadar değiştiğini göstermektedir (Gaur ve Padiya, 2017, s. 77). Bununla birlikte, İş Yapma Kolaylığı raporu bir hükümet politikasının fiili etkisini ölçmek ve raporlamak gibi basit bir

fikrin ne kadar etkili sonuçlara yol açtığını da göstermektedir. 2017 raporunda ilk kez kadınlar için; İş dünyası ve yasalar tarafından geliştirilen verileri kullanılmış, bir işletmeyi başlatmak, tapu sicil kaydı ve sözleşmeleri uygulamak gibi üç göstergeye cinsiyet bileşeni eklenmiştir.

İş yapabilirlik, özel sektör işletmelerinin başlamasına, işletilmesine ve genişletilmesine imkân tanıyan düzenlemelerin yönlerini ölçmektedir. "İş Yapabilirlik Endeksi" raporunda 190 ülke ekonomisi değerlendirilmektedir. Bu rapor kapsamında, 2003 yılında sadece 5 gösterge dikkate alınırken, bu gösterge sayısı 11'e ulaşmıştır. Bu ölçüm, aşağıdaki göstergeler kullanılarak yapılmaktadır: (1) İşe başlama işlemleri, (2) İnşaat izinlerinin alınması işlemleri, (3) Elektrik bağlatma işlemleri, (4) Tapu siciline kayıt işlemleri, (5) Kredi alma işlemleri, (6) Azınlık pay sahibi yatırımcılarının korunması işlemleri, (7) Vergilerin ödenmesi işlemleri, (8) Sınır ötesi ticaret işlemleri, (9) Sözleşmelerin uygulanması işlemleri, (10) İflasın çözümü işlemleri, (11) İstihdam mevzuatının esnekliği ve iş kalitesinin özellikleridir (doingbusiness.org, 2017).

2016 yılı İş Yapma Kolaylığı Raporu işgücü piyasası ile ilgili ek göstergeleri de içermektedir. Bu göstergeler, diğer endeks/göstergelerdeki gibi ülkelerin sıralanması şeklinde olmayıp ülkelerin istihdam mevzuatının esnekliği ve iş kalitesi özelliklerini değerlendirmektedir. İstihdam mevzuatının esnekliği kapsamında ülkedeki bir kuruluşta istihdam edilen personelin sözleşme yükümlülükleri, kıdem tazminatı ve iş güvencesi gibi konular incelenmektedir. Bu amaçla istihdam, işten çıkarma maliyetleri ve iş kalitesi alt başlıkları altında ülkelerde dikkate alınan göstergeler söz konusudur (Koç vd., 2017, s. 33).

İş yapmak, yalnızca ulusal yatırımcıları motive etmek için değil, aynı zamanda yabancı yatırımcıları da çekmek üzerinde bir davranış değişikliğine karşılık gelen uluslararası bir enstrümandır. Uluslararası Para Fonu, doğrudan yabancı yatırımları şu şekilde tanımlamıştır: "DYY, işletmelerin kalıcı çıkar elde etmek için başka ülkelerde yaptıkları yatırımları ifade etmektedir". Bu tanım, İş yapma veri tabanında verilen yatırım ortamı göstergelerinin, bir ülkedeki doğrudan yabancı yatırım girişlerini açıklarken önemli temsilci olabileceğini göstermektedir. Firmaların tarafında iş dostu olarak gördükleri ve daha rahat hissettikleri yatırım iklimine sahip ülkeler, daha fazla doğrudan yabancı yatırım çekmektedir (Singh, 2015, s. 13). Gelişmekte olan birçok ülke günümüzde vergi tatilleri, ithalat vergisi istisnaları ve yabancı firmalara yapılan sübvansiyonlar, iyileştirilmiş yatırım kanunları yürürlüğe koyarak, iyi altyapı inşa eden ve hatta bazen tekel hakları veren bazı özel teşvikler sunarak aktif olarak dış yatırım talep etmektedirler. Bu firmaları sübvansiyon etmenin nedeni, teknolojiyi yerli firmalara devretmenin pozitif yayılmasından faydalanmak isteği nedeniyledir. Diğer yanda doğrudan yabancı yatırımlar geliştirmekte olan ülkeler için iş yaratmada önemli bir rol oynamakla birlikte, aynı zamanda bir gelir kaynağı olarak da değerlendirilmektedir (Jamal, 2003, s. 2).

Ülkelerin İş Yapma Kolaylığı Performansı ve Türkiye

Dünya Bankası'nın "2017 İş Yapma Kolaylığı" sıralamasında 190 ülke bulunmaktadır. Sıralamadaki ilk 10 ülkeye baktığımızda sırasıyla Yeni Zelanda, Singapur ve Danimarka ilk 3'e girmiştir ve ardından Hong Kong, Güney Kore, Norveç, İngiltere, ABD, İsveç ve Makedonya gelmektedir. Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı Endeksini oluşturmak için anket yoluyla, 190 ülkede 13.000'den fazla gönüllü avukat, muhasebeci, işadamı ve kamu yetkilisinden derlenen bilgileri kullanmıştır. Yayınlanan raporda, 137 ülkede küçük ve orta işletmelerin açılmasını ve faaliyet göstermesini kolaylaştıran önemli reformların gerçekleştiği bildirilmiştir. İş yapma kolaylığı endeksi tarafından ölçülen farklı alanlarda toplam 283 reformun gerçekleştirildiği ve bu oranın geçen yıla göre % 20'nin üzerinde bir artışa denk geldiği vurgulanmıştır. Ayrıca; 2015/16 döneminde İş Yapma Göstergeleri konusundaki en önemli performansı gösteren ekonomiler, Brunei, Kazakistan, Kenya, Beyaz Rusya ve Endonezya olmuştur. 2016 yılında sıralamasının metodoloji değişikliği nedeniyle 55'ten 63'e revize edildiği bildirilen Türkiye'nin, 2017 yılı genel sıralamada 67,19 puanla 69. sırada yer aldığı görülmektedir. Türkiye'nin İş Yapma Kolaylığı sıralamasının değişmesinde bazı alt ölçütlerdeki puanların düşmesi etkili olmuştur. Bir önceki yıla göre alt ölçütlerdeki değişiklik ve sıralama, Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Türkiye'nin İş Yapma Kolaylığı Endeksi Alt Ölçütlerinin 2016-2017 Karşılaştırılması

Ölçütler	2016	2017	2016	2017
	Sıralama	Sıralama	Puan	Puan
İşe başlama işlemleri	90	79	85.18	86.98
İnşaat izinlerinin alınması işlemleri	101	102	67.82	67.86
Elektrik bağlatma işlemleri	36	58	82.84	79.66
Tapu siciline kayıt işlemleri	54	54	73.01	73.01
Kredi alma işlemleri	78	82	50.00	50.00
Azınlık pay sahibi yatırımcılarının korunması işlemleri	18	22	70.00	70.00
Vergilerin ödenmesi işlemleri	128	128	60.47	60.83
Sınır ötesi ticaret işlemleri	70	70	79.71	79.71
Sözleşmelerin uygulanması işlemleri	32	33	68.87	68.87
İflasin çözümü işlemleri	124	126	35.09	34.98

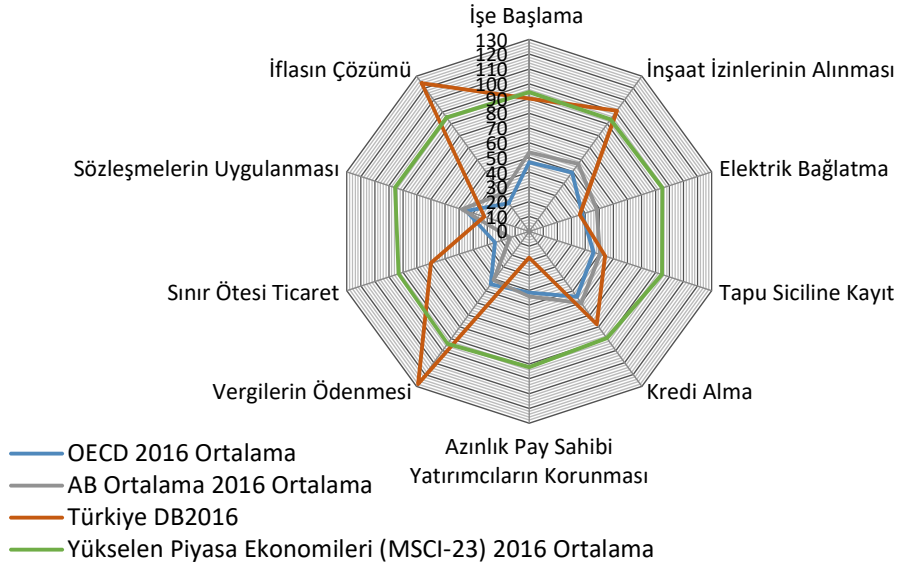
Yukarıda Tablo 1'de görüldüğü üzere; Türkiye'nin İş Yapma Kolaylığı sıralamasının değişmesinde elektrik bağlatma işlemleri ve vergilerin ödenmesi işlemlerindeki puan düşüşünün önemli bir payı olduğu görülmektedir. Elektrik bağlatma işlemleri puanı 2017'de bir önceki yıla göre 3,18'lik bir düşüş, sıralamayı 36'dan 58'e düşürmüştür. Yine diğer dikkat çeken ölçüt olan vergilerin ödenmesi işlemlerinde Türkiye'nin sıralamada oldukça geri durumda olduğu görülmektedir. Raporda Türkiye'de, yeni şirketlerin merkezi kayıt sistemi aracılığıyla potansiyel vergi kimlik numaralarına otomatik olarak erişmelerine izin verilerek, bir işe başlamayı kolaylaştırdığı vurgulanmaktadır. Ayrıca elektronik fatura ve elektronik muhasebe sistemiyle vergileri ödemelerinin de kolaylaştırıldığı belirtilmiştir (doingbusiness.org, 2017).

Aşağıda 2016 yılına göre 2017 yılında İş Yapma kolaylıkları açısından en iyi ve en kötü performans gösteren 15 ülke sıralanmıştır. En kötü performans gösteren Fiji sıralamada 13 sıra birden gerileyerek 2016 yılındaki 84. Sırasında 2017 yılında 97. Sıraya gerilemiştir. En kötü performans gösteren ve sıralamada 6 basamak birden gerileyen İtalya ve Türkiye ise oldukça dikkat çekicidir. Diğer yandan Arnavutluk 90. Sıradan 32 sıra birden yükselerek 58, sıraya yükselmiştir. Benzer şekilde Brunei Krallığı da 25 sıra birden yükselerek 97. Sıradan 72. sıraya yükselmiştir.

Tablo 2: En İyi ve En Kötü Performans Gösteren Ülkeler

En Kötü Performans				En İyi Performans			
	Ülke	2016-2017 Sıralamadaki Değişim	2017 Sıralama		Ülke	2016-2017 Sıralamadaki Değişim	2017 Sıralama
1	Fiji	13	97	1	Arnavutluk	-32	58
2	El Salvador	9	95	2	Brunei Krallığı	-25	72
3	Katar	9	83	3	Kenya	-21	92
4	Tonga	9	85	4	Guyana	-16	124
5	St Lucia	8	86	5	Kazakistan	-16	35
6	Grenada	7	138	6	Endonezya	-15	91
7	Mauritius	7	49	7	Papua Yeni Gine	-14	119
8	Nepal	7	107	8	Beyaz Rusya	-13	37
9	St Kitts ve Nevis	7	134	9	Lesotho	-12	100
10	Antigua ve Barbuda	6	113	10	Tanzania	-12	132
11	Dominika	6	101	11	Vietnam	-9	82
12	İtalya	6	50	12	Malavi	-8	133
13	Maldivler	6	135	13	Njjer	-8	150
14	Marshall Adası	6	143	14	BAE	-8	26
15	Türkiye	6	69	15	Cezayir	-7	156

Kaynak: World Bank, Doing Business, 2016-2017.

Grafik 1: İş Yapma Kolaylıkları ve Alt Bileşenlerine Göre Türkiye'nin Seçilmiş Ülke Grupları ile Karşılaştırılması

Yukarıdaki grafikte 2016 yılı Türkiye ekonomisinin sıralama durumu, AB- 28, OECD ülkeleri ve MSCI-23 Yükselen Piyasa Ekonomisi ile karşılaştırılmıştır. Grafığe göre İş Yapma Kolaylıkları açısından en küçük ortalama sıralamaya sahip olan OECD ülkeleri olduğu görülmektedir. AB-28 ülkelerinin yalnızca "Vergilerin ödenmesi" ve "Sınır Ötesi Ticaret" bileşenlerinde OECD'den daha iyi sıralamaya sahip olduğu görülmektedir. AB-28 ülkelerinin en iyi sıralaması Sınır ötesi Ticarete gerçekleşmiştir. OECD ülkelerinin ise İflasın çözümü konusunda en iyi ortalama sıralamaya sahip olduğu görülmektedir. MSCI-23 Yükselen Piyasa ekonomisinin ortalama sıralamalarına bakıldığında tüm alt bileşenler için birbirine oldukça yakın ortalama sıralamalara sahip oldukları görülmektedir. Bu ülkelerin ortalama sıralamalarının tüm bileşenler için 89-95 aralığında olduğu görülmektedir. Türkiye açısından bakılacak olursa; Türkiye'nin en iyi sıralaması, 18. Sırayla "Azınlık Pay Sahibi Yatırımcıların Korunması", 32. Sırayla "Sözleşmelerin uygulanması" ve 36. Sırayla "Elektrik Bağlatma" bileşenlerinde en iyi sıralamalara sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Azınlık Pay Sahibi Yatırımcıların Korunması konusunda AB-28, OECD ve MSCI-23 ülkelerinin ortalamalarından oldukça iyi bir sıralama elde etmiştir. Benzer bir şekilde "Sözleşmelerin Uygulanması" konusunda da hem AB-28 hem de OECD ülkelerinin ortalamasından iyi bir sıralamaya sahiptir. Bununla birlikte Türkiye diğer alt bileşenlerde hem AB-28 hem de OECD ortalama sıralamalarının gerisinde kalmıştır. Türkiye'nin en kötü sıralaması 128.sıra ile "vergilerin ödenmesi" olurken bunu 124. "iflasın çözümü" ve 101. Sıra ile "inşaat izinlerinin alınması" izlemektedir. Türkiye bu bileşenlerde MSCI-23 Yükselen Piyasa ekonomisinin ortalamasının da gerisinde kalmıştır. Kredi alma ve sınır ötesi ticarete ise AB-28 ve OECD gerisinde kalmasına rağmen MSCI-23 ülkelerinden daha üst bir sıralamaya sahiptir. Grafığe göre Türkiye İflasın çözümü, vergilerin ödenmesi ve inşaat izinlerinin alınması bileşenlerine ait reformları gerçekleştirmesi durumunda hem OECD ve AB-28 ortalamalarına yaklaşılabilecek hem de MSCI-23 Yükselen piyasa ekonomilerine göre daha iyi bir sıralamaya sahip olabileceği görülmektedir.

Literatür

Corcoran ve Gillanders (2015) bir ülkenin iş düzenleyici ortamının çektiği doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmada firmaların bir ülkede faaliyet gösterdiğinde karşılaşılabilecek maliyetler için Dünya Bankası'nın "İş Yapma Kolaylığı" sıralamasını kullanmışlardır. Öncelikle, endeksteki sıralama derecesi, 2004-2009 dönemi ortalaması alınmış ve standart bir ampirik doğrudan yabancı yatırım (DYY) modeline dahil edildiğinde son derece önemli olduğunu belirlemişlerdir. Sarika (2016) ise, küresel yatırımcılar yalnızca ticaret işlemlerinde güven ve kendilerini rahat hissedebilecekleri, yatırımcı dostu politikalar geliştirilen yerlerde yatırım yapmayı tercih ettiklerini vurgulamıştır. İş Yapma Kolaylığı Endeksini etkileyen parametreleri "işe başlama" göstergelerine özel olarak atıfta bulunarak incelemektedir. Araştırmacı yedi gelişmekte olan ekonominin ekonomik ortamının karşılaştırmalı analizini sunmuşlardır. Son olarak, GSYİH ve iş yapma kolaylığı arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak, aynı zamanda Yeni Bir İşe Başlama Kolaylığı ile İş Yapma Kolaylığı arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Gaur ve Padiya (2017) Hindistan'da "İş yapma

kolaylığı" üzerine yoğunlaşmış ve bunun için gerekli faktörleri belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmacılar, Dünya Bankası'nın "İş Yapma Kolaylığı Endeksi" nde Hindistan'ın sıralamasını analiz etmiş ve Hindistan hükümetinin Hindistan'daki iş ortamını iyileştirmek için başlattığı çeşitli reformları vurgulamışlardır. İş yapmanın kolaylığı birçok hükümetin önemle üzerinde durduğu bir konudur ve girişimde bulunma kolaylığını girişimcileri teşvik etmek ve ağır işleyen süreçleri basitleştirmek için en önemli yol olarak görülmektedir. Sadhwani (2015), ülkelerin iş yapma kolaylıklarının Hindistan'da doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında, iş yapma kolaylıklarının, doğrudan yabancı yatırımlarla direkt olarak bir ilişkisinin olduğunu göstermektedir. İş yapma kolaylığı belirleyicilerinin, ülkedeki toplam doğrudan yabancı yatırımların eğilimini tahmin etmede önemli bir gösterge olduğunu söylemektedir. Piwonski (2010) söz konusu etkinin büyüklüğünü ölçmülmüş ve ülkenin iş yapma kolaylığını bir derece artırımının, 44 milyon dolarlık doğrudan yabancı yatırımı cezbedebileceğini belirtmiştir. Piwonsky (2010) çalışmasında, ülkelerin iş yapma kolaylıklarıyla doğrudan yabancı yatırımlar arasında güçlü bir ilişki bulmuştur. Bu da doğrudan yabancı yatırımlar ve hükümet tarafından üstlenilen faaliyetler arasında doğrudan bir bağ olduğunu göstermektedir. Kurumlar vergisi oranı, yerel işletme sahipliği ve kâr gönderme kuralları gibi bazı ortak alt faktörler hükümetler tarafından doğrudan yabancı yatırımları etkilemek için kullanılmaktadır.

Klapper ve diğerleri (2006), çeşitli büyüklükteki Avrupalı firmalarla ilgili verileri analiz etmişler ve kısıtlayıcı giriş düzenlemesinin firmaların faaliyetlerini caydırdığına dair kanıtlar bulmuşlardır ve bu durumun nispeten küçük firmalar için daha belirgin olduğunu vurgulamışlardır. Daha da önemlisi, yazarlar yüksek maliyetli giriş düzenlemelerinin gelişmekte olan ve yolsuzluğun fazla olduğu ülkelerindeki yozlaşmış firmaların faaliyetlerini engelleme ihtimali bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Yardımcıoğlu ve diğerleri (2013), çalışmalarında; 185 ülkeye ait reel kişi başı GSYH ile Dünya Bankası tarafından oluşturulan iş ortamı ve iyi yönetim endeksleri arasındaki ilişkiyi istatistiksel yöntemlerle analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre; iş ortamı sıralaması ile reel gelir arasında ters yönlü bir ilişki bulunmuştur. Buna göre elverişli iş ortamına sahip (ilk sıralarda yer alan) ülkelerin reel gelirlerinin yüksek olduğu görülmüştür.

Eifert (2009), düzenleyici reformların yatırımları ve büyümeyi teşvik edip etmediğine yönelik yaptığı çalışmasında; 90 ülkeye ait iş ortamı, milli gelir ve yatırım oranları verilerini kullanmıştır. Çalışmasından elde edilen sonuçlara göre; iş yapma kolaylığı göstergelerinde yapılan iyileştirmelerin, daha hızlı büyüme ve yatırımda artış sağladığı yönündedir. Klapper ve Love (2010), finansal krizin, yeni açılan firmalar üzerindeki etkisini incelemeye yönelik yaptıkları çalışmalarında 95 ülkeye ait iş yapabilme göstergeleri ve ülkelerdeki yeni açılan firma sayısını kullanmışlardır. Çalışmada; dinamik bir iş yaratma ortamının; azaltılmış bürokrasinin bulunduğu ve istikrarlı bir yatırım ortamı sağlayan ülkelerde var olduğunu belirtmişlerdir. Hanusch (2012) ise 164 ülkeyi kapsayan, iş ortamı göstergeleri ve milli gelir verilerini kullanarak yaptığı çalışmada; gelişmiş ülkelerde iş ortamı düzenlemelerinin etkisinin bulunmadığı, gelişmekte olan ülkeler ile iş ortamı arasında %1 seviyede anlamlılık seviyesinde ilişki bulunduğu sonucuna varılmıştır. Ardagna ve Lusardi (2009), gelişmekte olan ve gelişmekte olan ülkelere bir iş yürütmenin ilk aşamalarında olan 470 binden fazla girişimcinin anket verilerini analiz etmişler ve giriş yönetmeliğinin bir işletmenin iş becerilerinin yararlarını ve iş becerisine sahip kişilerin bir işe başlama eğilimini azalttığı sonucuna varmışlardır.

Aghion vd. (2007), firmaların giriş ve giriş sonrası büyümesi üzerinde engel olan kredi kısıtlamaları üzerine yaptıkları çalışmada; 16 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin firma verilerini analiz etmiş ve iş kurmada krediye ulaşımın küçük firmalar ve krediye bağımlı sektörlerdeki firmalar için en önemli belirleyici olduğu sonucuna varmışlardır. Ani (2015), Asya'daki seçilmiş ülkeler arasında iş yapma kolaylığının ekonomik büyümeye etkisini incelemek üzere, Doğu Asya, Güneydoğu Asya ve Güney Asya'daki 29 ekonomiyi incelemiş ve elde edilen sonuçlara göre, Asya'daki seçilmiş ekonomiler arasında Singapur'un iş yapma kolaylığı ve iş yapmada en iyi düzenleyici performansa sahip ülke olduğu belirtilmiştir. Ani (2015)'e göre, İş Yapma Kolaylığı ekonomik büyüme için önemli bir etkiye sahiptir. Ekonomik büyümedeki toplam değişimin % 83'ü, iş yapma kolaylığı göstergelerinden özellikle inşaat izinleri, kredi alma, mülkiyet kaydı ve sınır ötesi ticaret kolaylığı göstergelerindeki değişikliklerle açıklanabildiği sonucuna ulaşmıştır. Djankov ve diğerleri (2002) tarafından 85 ülke için 1999 yılına ait yeni şirketlerin giriş düzenlemelerine dayanan bir veri seti kullanarak yaptıkları çalışmada; firma girişi maliyetini artıran düzenlemelerin işletmelerin kurulmasını ve ekonomik büyümeyi engellediği görüşünü paylaşmaktadırlar. Bu durumun gelişmiş ülkelerde de benzer ampirik kanıtları olduğu vurgulanmıştır.

Veri ve Analiz

İş yapma kolaylığı ve 10 bileşenine ait veriler Dünya Bankası'nın "Doing Business" raporlarından alınmıştır. Çalışmada söz konusu değişkenlere ilişkin sıralama verileri kullanılmıştır. Diğer yandan Gelir grupları için Dünya Bankası'nın 2016 yılına ait Analitik Sınıflaması kullanılmıştır. Atlas yöntemi

ile kişi başına GSYİH (US\$), Düşük Gelirli Ülkeler için (DG≤ 1,005\$); Düşük Orta Gelirli Ülkeler için (DOG=1,006\$-3,955\$); Yüksek Orta Gelirli Ülkeler için (YOG) (UM=3,956\$-12,235\$) ve Yüksek Gelirli Ülkeler için (YG> 12,235\$) kullanılmıştır. Parametrik testlerden tek yönlü ANOVA testinin parametrik olmayan karşılığı olan Kruskal-Wallis Testi verilerin normal dağılımadığında, sıralama verileri kullanıldığında, grup/koşul sayısı 2'den fazlaysa ve tüm gruplarda farklı denekler kullanılmışsa uygulanan bir testtir. Çalışmada Gelişmişlik düzeyine göre ülkeler 4 grupta sınıflandırılmıştır. Çalışmada (H₁): "Ülkelerin İş Yapma kolaylıkları ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklıdır." H₁: $\mu \neq \mu_0$.

Aşağıdaki tablodan da izlenebileceği gibi çalışmada Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı ve alt bileşenlerine ait toplam 11 değişkenin sıralama verileri bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Yine Dünya Bankasının 2016 yılı için Gelir Gruplaması aralıkları kullanılarak; DG 29, DOG 47, YO 48 ve YG 53 olmak üzere toplam 177 ülke 4 gelir grubuna ayrılmış ve bağımlı değişkenler olarak kullanılmıştır. Söz konusu 11 bağımsız değişkenin sıralamalarının farklı gelişmişlik seviyelerine göre farklı olup olmadığı, 4 farklı gelir grubu için test edilmiştir. Literatürdeki bulgulara dayanarak ülkelerin gelişmişlik seviyesi ile iş yapma kolaylıkları ve alt bileşenlerine ait sıralamalar arasında negatif bir ilişkinin varlığı beklenmektedir. Ülkelerin iş yapma kolaylıkları ve alt bileşenlerine ait sıralamaları artıca ülkelerin gelişmişliklerinin artacağı beklenmektedir (Yardımcıoğlu ve diğerleri,2013; Sarika,2016; Hanusch, 2012; Ani, 2015; Ardagna ve Lusardi,2009).

Tablo 3: Kruskal-Wallis Test

Sıralamalar				
	Düşük Gelirli N=29	Düşük Orta Gelirli N= 47	Yüksek Orta Gelirli N=48	Yüksek Gelirli N=53
İş Yapma Kolaylığı	145,62	109,99	85,84	42,26
Bileşenler				
İşe Başlama	124,69	100,45	91,04	57,47
İnşaat İzinleri	130,21	104,94	88,26	52,99
Elektrik Bağlatma	150,14	104,98	87,40	42,83
Tapu Siciline Kayıt	131,16	100,35	91,55	53,56
Kredi Alma	132,62	88,62	82,05	71,76
Azınlık Pay Sahibi Yatırımcıların Korunması	137,59	100,48	81,02	59,46
Vergilerin Ödenmesi	129,43	108,34	96,49	42,94
Sınır Ötesi Ticaret	130,28	106,13	88,32	51,84
Sözleşmelerin Uygulanması	129,24	112,45	77,74	56,39
İflasin Çözümü	124,59	118,07	88,43	44,26
Toplam N	177			

Yukarıda değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler görünmektedir. Her bir gelir grubunun sıralama ortalamalarına bakıldığında; Düşük gelirli ülkelerin iş yapma kolaylığı açısından sıralama ortalaması 145, düşük orta 110, yüksek orta 86 ve yüksek gelirli ülkelerin 42 olduğu görülmektedir. Alt bileşenler açısından bakıldığında tüm bileşenler için düşük gelirli ülkelerin, düşük orta gelirli ülkelere göre, düşük orta gelirli ülkelerin yüksek orta gelirli ülkelere göre ve yüksek orta gelirli ülkelerin de yüksek gelirli ülkelere göre sıralamada daha gerilerde yer aldığı görülmektedir. Yüksek gelirli ülkelerin en iyi sıralamalara sahip olduğu ve ülkelerin gelişmişlik düzeyi düştükçe sıralamalarda da daha gerilerde yer aldığı görülmektedir.

Test İstatistikleri											
	İş Yapma Kolaylığı	İşe Başlama	İnşaat İzinleri	Elektrik Bağlatma	Tapu Siciline Kayıt	Kredi Alma	Azınlık Pay Sahibi Yatırımcıların	Vergilerin Ödenmesi	Sınır Ötesi Ticaret	Sözleşmelerin Uygulanması	İflasin Çözümü
Ki-kare	87,572	36,557	49,489	88,935	47,414	28,038	47,289	68,598	51,992	51,518	69,612
df	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Asymp. Anlamlılık	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000

Yukarıdaki Kruskal-Wallis test istatistiklerine bakıldığında ise, iş yapma kolaylıkları için, Ki kare değeri

3 serbestlik derecesinde ve 0,00 anlamlılık düzeyinde 87,5 olarak ($H=87,5$, $Sd=3$, $p=0,00$) bulunmuştur. Bunun anlamı söz 4 gelir grubunun iş yapma kolaylıklarının anlamlı bir şekilde farklı olduğudur. Bu nedenle H_0 hipotezi rededilir. Bu, gruplar arası sıralamadaki farkın şans eseri olmadığını göstermektedir. Örneğin Yüksek gelirli ülkeler ile düşük gelirli ülkelerin sıralamasındaki 103, Düşük orta gelirliyle 66 ve Yüksek orta gelirliyle olan 42 sıralık farkın anlamlı olduğunu ifade etmektedir. Alt bileşenler açısından da Kruskal-Wallis Ki kare değerleri ve anlamlılıkları yukarıdaki tablodan izlenebilir. Kruskal-Wallis testi fakın hangi grup yada gruplardan geldiğini söylememektedir. Bu nedenle parametrik olmayan testlerde ikili grup karşılaştırmalarına imkân veren Mann-Whitney-U Testi uygulanmış ve sonuçları aşağıdaki Tablo 4'te özetlenmiştir.

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri için 4 gelir grubu kullanıldığından Mann-Whitney testi her bir gelir grubunun birbiri ile ikili karşılaştırması için 6 test yapılmıştır. Söz konusu test istatistiklerine ilişkin özet tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 4: Mann-Whitney Test

	Sıralamalar											
	Yüksek Orta Gelirli N=48	Yüksek Gelirli N=53	Düşük Orta Gelirli N=47	Yüksek Gelirli N=53	Düşük Gelirli N=29	Yüksek Gelirli N=53	Düşük Orta Gelirli N=47	Yüksek Orta Gelirli N=48	Düşük Gelirli N=29	Yüksek Orta Gelirli N=48	Düşük Gelirli N=29	Düşük Orta Gelirli N=47
	Toplam: 101		Toplam: 100		Toplam: 82		Toplam: 95		Toplam: 77		Toplam: 76	
İş Yapma Kolaylığı	66,56	36,91	71,43	31,94	67,24	27,42	56,37	39,80	56,41	28,48	51,97	30,19
İşe Başlama	61,11	41,84	64,12	38,42	60,31	31,21	50,53	45,52	48,26	33,41	46,12	33,80
İnşaat İzinleri	62,68	40,42	66,32	36,47	62,34	30,09	53,15	42,96	51,21	31,63	46,66	33,47
Elektrik Bağlatma	66,88	36,62	70,38	32,87	67,38	27,34	53,57	42,54	58,90	26,98	53,86	29,02
Tapu Siciline Kayıt	63,58	39,60	64,84	37,78	62,21	30,17	50,91	45,15	50,88	31,82	48,07	32,60
Kredi Alma	54,21	48,09	55,12	46,41	60,21	31,26	49,79	46,25	52,91	30,59	49,50	31,71
Azınlık Pay Sahibi Yatırımcıların Korunması	57,77	44,87	63,37	39,08	63,41	29,51	53,62	42,50	54,31	29,75	49,86	31,49
Vergilerin Ödenmesi	68,50	35,15	70,28	32,96	64,66	28,83	51,62	44,46	49,71	32,53	45,07	34,45
Sınır Ötesi Ticaret	63,14	40,01	66,89	35,96	62,76	29,87	53,32	42,79	51,59	31,40	45,93	33,91
Sözleşmelerin Uygulanması	58,49	44,22	66,89	35,96	62,14	30,21	57,74	38,46	54,24	29,79	42,86	35,81
İflasın Çözümü	66,02	37,40	71,68	31,72	64,07	29,15	57,27	38,93	49,79	32,48	40,72	37,13

Tablo 5: İkili Grup Karşılaştırmaları (Mann-Whitney U)

		İş Yapma Kolaylığı	İşe Başlama	İnşaat İzinleri	Elektrik Bağlatma	Tapu Siciline Kayıt	Kredi Alma	Azınlık Pay Sahibi Yatırımcıların Korunması	Vergilerin Ödenmesi	Sınır Ötesi Ticaret	Sözleşmelerin Uygulanması	İflasın Çözümü
Yüksek Gelirli- Yüksek Orta Gelirli	Mann-Whitney U	525,0	786,5	711,5	510,0	668,0	1118,0	947,0	432,0	689,5	912,5	551,0
	Wilcoxon W	1956,0	2217,5	2142,5	1941,0	2099,0	2549,0	2378,0	1863,0	2120,5	2343,5	1982,0
	Z	-5,080	-3,302	-3,812	-5,182	-4,107	-1,051	-2,213	-5,712	-3,969	-2,445	-4,903
	Anlamlılık	,000	,001	,000	,000	,000	,293	,027	,000	,000	,014	,000
Yüksek Gelirli- Düşük Orta Gelirli	Mann-Whitney U	262,0	605,5	502,0	311,0	571,5	1028,5	640,5	316,0	475,0	475,0	250,0
	Wilcoxon W	1693,0	2036,5	1933,0	1742,0	2002,5	2459,5	2071,500	1747,0	1906,0	1906,0	1681,0
	Z	-6,792	-4,420	-5,135	-6,454	-4,655	-1,503	-4,182	-6,419	-5,329	-5,321	-6,878

	Anamlılık	,000	,000	,000	,000	,000	,133	,000	,000	,000	,000	,000
Yüksek Gelirli- Düşük Gelirli	Mann-Whitney U	22,0	223,0	164,0	18,0	168,0	226,0	133,0	97,0	152,0	170,0	114,0
	Wilcoxon W	1453,0	1654,0	1595,0	1449,0	1599,0	1657,0	1564,0	1528,0	1583,0	1601,0	1545,0
	Z	-7,240	-5,291	-5,863	-7,279	-5,824	-5,282	-6,170	-6,513	-5,994	-5,805	-6,350
	Anamlılık	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
Yüksek Orta Gelirli- Düşük Orta Gelirli	Mann-Whitney U	734,5	1009,0	886,0	866,0	991,0	1044,0	864,0	958,0	878,0	670,0	692,5
	Wilcoxon W	1910,5	2185,0	2062,0	2042,0	2167,0	2220,0	2040,0	2134,0	2054,0	1846,0	1868,5
	Z	-2,929	-,886	-1,801	-1,950	-1,020	-,627	-1,967	-1,265	-1,861	-3,409	-3,245
	Anamlılık	,003	,376	,072	,051	,308	,530	,049	,206	,063	,001	,001
Düşük Gelirli – Yüksek Orta Gelirli	Mann-Whitney U	191,0	427,5	342,0	119,0	351,5	292,5	252,0	385,5	331,0	254,0	383,0
	Wilcoxon W	1367,0	1603,5	1518,0	1295,0	1527,5	1468,5	1428,0	1561,5	1507,0	1430,0	1559,0
	Z	-5,309	-2,823	-3,722	-6,066	-3,622	-4,260	-4,675	-3,264	-3,837	-4,647	-3,294
	Anamlılık	,000	,005	,000	,000	,000	,000	,000	,001	,000	,000	,001
Düşük Gelirli – Düşük Orta Gelirli	Mann-Whitney U	291,0	460,5	445,0	236,0	404,0	362,5	352,0	491,0	466,000	555,0	617,0
	Wilcoxon W	1419,0	1588,5	1573,0	1364,0	1532,0	1490,5	1480,0	1619,0	1594,0	1683,0	1745,0
	Z	-4,176	-2,363	-2,529	-4,764	-2,967	-3,423	-3,529	-2,037	-2,304	1,353	-,692
	Anamlılık	,000	,018	,011	,000	,003	,001	,000	,042	,021	,176	,489

İş Yapma Kolaylığı: İş yapma kolaylığı açısından tüm gelir gruplarının anlamlı bir şekilde farklı oldukları görülmektedir. Sıralama ortalamalarına bakıldığında Düşük Gelirli ülkelerde 145,6 iken, Düşük Orta Gelirli ülkelerde 109,9, Y.O.G ülkelerde 85,8 ve Y.G. ülkelerde ise 42,2 olduğu görülmektedir. Kruskal-Wallis testine göre gelir grupları arasındaki bu sıralama farklılıkları anlamlıdır. Ve Mann-Whitney-U Testine göre İş yapma kolaylığı açısından tüm gelir gruplarının birbirinden anlamlı bir şekilde farklı olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar gelişmişlik düzeyi ile iş yapma kolaylıkları sıralaması arasında negatif bir ilişkiye de işaret etmektedir. İş yapma kolaylıkları açısından daha kötü durumda olan ülkelerin daha düşük gelir gruplarında yer aldığı görülmüştür. İş yapma kolaylıklarının alt bileşenlerine bakıldığında ise;

İşe Başlama: İşe başlama açısından YO gelirli ülkeler ile DOG ülkeler açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır ($U=1009, p>0,05$). Diğer tüm gelir guruplarının birbirinden anlamlı bir şekilde farklı oldukları görülmektedir. İşe başlamanın grup sıralama ortalamalarına bakıldığında ise, DG ülkelerde 124,6, DOG ülkelerde 100,4, YOG ülkelerde 91 ve YG ülkelerde ise 57,47 olduğu görülmektedir. Sıralama ortalamaları açısından DOG ülkeler ve YOG ülkeler akın sıralama ortalamalarına sahiptir. Bu sonuçlar, işe başlama sıralamaları ile gelir düzeyi arasında negatif bir ilişkiyi göstermektedir.

İnşaat İzinleri: İnşaat izinleri konusunda gelir gurupları açısından yalnızca DOG ve YOG ülkeler açısından farklılık bulunamazken ($U=886, p>0,05$) diğer gelir gurupları arasında anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Sıralama ortalamaları DG ülkelerde 130,2 iken DOG ülkelerde 104,9 YOG ülkelerde 88,2 ve YG ülkelerde ise 52,97 olarak bulunmuş olup, gelişmişlik seviyesi ile izinleri sıralaması arasında anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Elektrik Bağlatma: Elektrik erişim konusunda DOG ve YOG ülkeler dışında ($U=866, p>0,05$) bütün gelir gruplarının anlamlı olarak farklı olduğu görülmektedir. Sıralama ortalamalarına bakıldığında DG ülkelerde 150,1; DOG ülkelerin 104,9; YOG ülkelerin 87,4 ve YG ülkelerin ise 42,8 olduğu görülmektedir. Elektrik erişimin gelişmiş ülkelerde daha kolay ve ucuz olduğu, gelişmişlik azaldıkça elektrik erişiminin daha maliyetli ve zor olduğu söylenebilir.

Tapu Siciline Kayıt: Tapu işlemlerine ilişkin sıralamalar DOG ve YOG ülkeleri arasında anlamlı farka neden olmazken ($U=991, p>0,05$) diğer gelir gurupları açısından oldukça farklı olduğu görülmektedir. Sıralama ortalamaları DG ülkelerin 131,1, DOG ülkelerin 100,3 ve YOG ülkelerin 91,5 ve YG ülkelerin ise 53,5 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar gelişmişlik seviyesi ile Tapu işlemleri sıralaması arasında anlamlı ilişkiye işaret etmektedir ve gelişmişlik düzeyi arttıkça ülkelerdeki Tapu işlemlerine yönelik daha iyi düzenlemelerin olduğu söylenebilir.

Kredi Alma: Krediyeye erişim konusunda YG ülkelerin hem YOG ülkeler ile ($U=118, p>0,05$) hem de DOG ülkeler arasında ($U=1028, p>0,05$) anlamlı farklılık olmadığı görülmektedir. Benzer şekilde YOG ile DOG grubundaki ülkeler açısından da ($U=1044, p>0,05$) anlamlı farklılık yoktur. Yalnızca DG gurubundaki ülkelerin diğer tüm gelir guruplarındaki ülkelere göre anlamlı farklılığa sahip olduğu görülmektedir. DOG, YOG ve YG gurubundaki ülkelerin krediyeye erişim konusunda farklı olmadıkları söylenebilir. Grup ortalamaya sıralamalarına bakıldığında DG ülkelerin 132,6 iken DOG ülkelerin 88,6; YOG ülkelerin 82 ve YG ülkelerin ise 71,7 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre az gelişmiş ülkelerin yer aldığı DG ülkeler grubunda krediyeye erişimin oldukça maliyetli ve zor olduğu söylenebilir.

Azınlık Pay Sahibi Yatırımcının Korunması: Azınlıktaki yatırımcının korunması konusunda 4 gelir grubundaki ülkelerin tümünün anlamlı bir şekilde birbirinden ayrıştığı görülmektedir. Gurup sıralama ortalamalarına bakıldığında; DG ülkeler için 137,5; DOG ülkeler için 10,4; YOG ülkeler için 81 ve YG ülkeler içinin ise 59,4 olduğu görülmektedir.

Vergilerin Ödemeleri: Vergi ödemeleri açısından YOG ülkelerde DOG ülkeler hariç ($U=958, p>0,05$) diğer tüm gelir gurubundaki ülkelere farklı olduğu görülmektedir. Sıralama ortalamaları ise, DG ülkelerde 129,4; DOG ülkelerde 108,3; YOG ülkelerde 96,4 ve YG ülkelerde ise 42,9 olarak bulunmuştur. Söz konusu göstergelere göre ülkelerdeki bir yılda ödeme yapılan vergi sayısı, vergileri ödemek için ayrılan zaman ve ödenen vergilerin toplam kara oranı bakımından gelişmişlik düzeyi azaldıkça uygulamaların katılaştığını ve sertleştğini göstermektedir.

Sınır Ötesi Ticaret: Sınır Ötesi Ticarete ise, DOG ülkeler ile YOG ülkeler ($U=878, p>0,05$) dışında diğer tüm gelir guruplarının birbirinden anlamlı bir şekilde farklı olduğu görülmektedir. Grup ortalamaya skorlarına bakıldığında ise, DG ülkeler için 130,2; DOG ülkeler için 106,1; YOG ülkeler için 88,3 ve YG ülkeler için 51,8 olarak bulunmuş olup gelişmişlik düzeyi ile negatif ilişki içerisinde olduğu söylenebilir.

Sözleşmelerin Uygulanması: Sözleşmelerin uygulanması konusunda DG ülkeler DOG ülkeler ($U=555, p>0,05$) dışında diğer gelir guruplarından ayrılmaktadır. Sıralama ortalamaya skorları ise, DG için 129,2; DOG için 112,4; YOG için 77,7 ve YG için 56,3 olarak bulunmuştur.

İflasın Çözümü: İflasın çözümü konusunda DG ülkeler ve DOG ülkeler dışında ($U=617, p>0,05$) tüm gelir gurupları için anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir. Gurup sıralama skorlarına bakıldığında DG için 129,5; DOG ülkeler için 118; YOG ülkeler için 88,4 ve YG ülkeler için 44,2 olarak bulunmuştur. İflasın çözümü, şirket tasfiyesi için gereken süre ve maliyeti, borç verenin alacaklarını, şirketin tasfiyesi yada icra yoluyla ne kadarlık bir kısmının kurtarılabilirdiğini gösteren geri kazanım oranı gibi alt bileşenlerden oluşur. Gelişmişlik düzeyi arttıkça iflasın çözümü konusunda yasal sürecin iş yapma ortamına daha kolaylaştırıcı etkisi olduğu söylenebilir.

Ek-1 tabloda İş yapma kolaylığının alt bileşenleri ile ilişkilerini gösteren korelasyon katsayıları verilmiştir. Korelasyon tekniği, ana kütle düzeyinde iki değişkenli normal dağılım bulunduğu varsayımına dayanır. Bu varsayım geçerli değil ise, parametrik bir ilişki katsayısı hesaplanamaz. Bu durumda "Sıra Korelasyon Katsayısı (Rank Correlation)" hesaplanır. Ülkelere ait İş yapma kolaylıklarına ilişkin sıralama verileri ile çalışıldığı için, değişkenler arasındaki korelasyonlar Spearman korelasyonu ile test edilmiştir. Spearman korelasyonu parametrik olmayan bir testtir ve bu testte değişkenlerin normal dağılımı varsayımı aranmaz. Eğer iki değişken arasında bir ilişki varsa iki değişkenin sıra numaralarının bir birine aynı yada ters yönde paralel olarak yerleşmiş olması gerekir. Sıra korelasyon katsayısı $-1 \leq r \leq 1$ aralığında değerler alabilir (Canküyer ve Aşan, 2004, s.252). İş yapma kolaylıkları ve alt bileşenleri arasındaki korelasyonlara bakıldığında; 177 ülke için Spearman's sıra korelasyon katsayıları iş yapma kolaylıkları ile alt bileşenleri arasında anlamlılık değerlerinin tüm değişkenler için anlamlı ve pozitif olduğunu göstermektedir. İş yapma kolaylığı ile en yüksek korelasyona sahip bileşenler şu şekildedir. İş yapma kolaylıkları ile Tapu sicili arasındaki korelasyon katsayısı 0,80 olarak bulunmuş olup bileşenler açısından en önemli değişken olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonra iflasın çözümü 0,79; Sınır ötesi ticaret 0,77; elektrik bağlatma 0,75; Azınlık Pay sahibi yatırımcıların korunması 0,73; sözleşmelerin uygulanması 0,72; işe başlama 0,71; Vergilerin ödenmesi 0,70; Kredi Alma 0,70 ve İnşaat izinleri 0,69 olarak hesaplanmıştır. (Spearman Korelasyon matrisi Ek-1'de verilmiştir.)

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, daha yüksek reel gelire sahip olan ülkelerin iş kolaylığı ve alt göstergelerin sıralamasında da üst sıralarda yer aldığı hipotezi araştırılmıştır. Bu amaçla Dünya Bankası tarafından oluşturulan iş yapma kolaylığı genel sıralaması ve alt göstergelerin sıralamaları ile yine Dünya

Bankası veri tabanından 177 ülkeye ait kişi başına reel gelirler kullanılmıştır. Bu ülkelere ait reel gelirler alt gelir, alt-orta gelir, üst-orta gelir ve üst gelir olarak gruplandırılmış ve bu ülke grupları ile sıralamalar arasında farklılık olup olmadığı Kruskal-Wallis yöntemi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonrası farklılıkların hangi bileşenden kaynaklandığının araştırılması için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır.

Yapılan analizler sonucu iş yapma kolaylıkları endeksinde sıralama olarak verilen 10 gösterge ve genel endeks sıralaması göz önüne alındığında tüm değişkenlerin ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Her ne kadar bazı değişkenlerin gelir grupları açısından anlamlı farklılık göstermediği görülse de bu farksızlığın bir alt ya da bir üst gelir grubu ile olduğu dikkate alındığında tüm göstergelerin gelişmişlik açısından önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca Gelişmişlik seviyesi artarken göstergelerdeki sıralama ortalamalarının da düştüğü görülmektedir. Diğer bir deyişle gelişmiş ülkeler, beklendiği gibi iş yapma kolaylıkları endeksindeki göstergelerde ilk sıralarda yer alırken, ülkelerin gelişmişlik seviyesi azaldıkça alt sıralarda yer aldıkları görülmektedir. Bu çalışmada gelişmişlik ile bu göstergelerin arasında ilişkinin varlığı ortaya konulmaya çalışıldığından daha sonraki çalışmalarda bu ilişkilerin yönünü belirlemeye yönelik olarak nedensellik araştırmaları yapılabilir.

Türkiye açısından bakıldığında; Türkiye'nin İş Yapma Kolaylığı sıralamasının değişmesinde elektrik bağlatma işlemleri ve vergilerin ödenmesi işlemlerindeki puan düşüşünün önemli bir payı olduğu görülmektedir. Elektrik bağlatma işlemlerinde Türkiye, AB ortalamasından daha iyi durumdadır. Ancak 2017'deki sıralamasındaki hızlı düşüş, genel sıralamayı da etkilemiştir. Elektrik bağlatma maliyetleri AB ortalamasının çok üzerinde olup, bu maliyetlerin hızla düşürülmesi gerekmektedir.. Türkiye'nin en kötü performansın vergilerin ödenmesi göstergesine ait olduğu görülmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin bu alt göstergelyi iyileştirmeye yönelik yapacağı reform ya da politikalar, Türkiye'yi iş yapma kolaylığı genel sıralamasında üstlere taşıyacak önemli bir unsur olacaktır. İflasın çözümü ve İnşaat izinlerinin alınması göstergeleri de Türkiye'nin en kötü performansları arasındadır. Bu göstergelere ait reformların gerçekleştirilebilmesi durumunda Türkiye, hem OECD ve AB-28 ortalamalarına yaklaşabilecek hem de MSCI-23 Yükselen piyasa ekonomilerine göre daha iyi bir sıralamaya sahip olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Aghion, Philippe, Fally, Thibault, Scarpetta, Stefano (2007), "Credit Constraints as a Barrier to the Entry and Post-Entry Growth of Firms", *Economic Policy* 22(52), pp. 731-779.
- Ani, Teodorica G., (2015), "Effect of Doing Business to Economic Growth among Selected Countries in Asia", *Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research*, Vol.3, No. 5, pp. 139-145
- Ardagna, Silvia, Lusardi, Annamaria, (2009), "Heterogeneity in the Effect of Regulation on Entrepreneurship and Entry Size", *NBER Working Paper No. 15510*
- Bouoiyour, Jamal, (2003), "The Determining Factors Of Foreign Direct Investment in Morocco", 16-18 December, Marrakesh, Morocco: background paper for the ERF 10th Annual Conference
- Canküyer, Ersoy, Aşan, Zerrin, (2004), *Parametrik Olmayan İstatistiksel Teknikler*, Anadolu Üniversitesi Basımevi, İkinci Baskı, Eskişehir
- Canare, Tristan A., Ang, Alvin P., Mendoza, Ronald U., (2016), "Ease of Doing Business: International Policy Experience and Evidence", *Asog Working Paper 16-002*
- Corcoran, Adrian Gillanders, Robert, (2015), "Foreign Direct Investment and The Ease of Doing Business", February, Volume 151, Issue 1, pp 103-126
- Djankov Simeon, La Porta Rafael, Silanes Florencio Lopez-De, Shleifer Andrei, (2002), "The Regulation of Entry", *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. CXVII, Issue:1, pp. 1-36
- Eifert, Benjamin P., (2009), "Do Regulatory Reforms Stimulate Investment and Growth? Evidence from the Doing Business Data, 2003-07", *Working Paper Number 159*
- Gaur, Ashutosh D., Padiya Jasmin, (2017), "Ease of Doing Business in India: Challenges & Road Ahead", *International Conference on Technology and Business Management*, pp. 77-84
- Gujarati, Hitesh, (2015), "Ease of Doing Business Ranking Reflects the Goodness of the Economy: A Misconception or Fact?", *Ease of Doing Business: Contemporary Issues, Challenges and Future Scope*, Conference Book, Editor: Akshai Aggarwal
- Hanusch, Marek (2012), "The Doing Business Indicators, Economic Growth And Regulatory Reform", *Policy Research Working Paper 6176*
- Klapper, Leora, Laeven, Luc, Rajan, Raghuram, (2006), "Entry Regulation as a Barrier to Entrepreneurship", *Journal of Financial Economics*:82 pp. 591-629
- Klapper, Leora, Love Inessa, (2010), "The Impact of the Financial Crisis on New Firm Creation", <https://www.frbatlanta.org/-/media/documents/news/conferences/2010/small-business/klapper.pdf>
- Koç, Erdem, Kaya, Kadir, ŞENEL Mahmut Can, (2017), "Dünya'da ve Türkiye'de Ekonomik Göstergeler-İş Yapma/İş Kurma Kolaylığı Endeksi", *Mühendis ve Makine*, cilt 58, sayı 685, ss. 17-42

- Piwonski, Katherine, (2010), "Does the 'Ease of Doing Business' In a Country Influence its Foreign Direct Investment Inflows?" Honors Projects in Finance. Paper 13.
- Sadhwani, Rajesh, K., (2015), "Ease of Doing Business and Its Influence on Foreign Direct Investment in India", Ease of Doing Business: Contemporary Issues, Challenges and Future Scope, Conference Book, Editor: Akshai Aggarwal
- Singh, Gurmeet, (2015), "Relationship Between Doing Business Index and Foreign Direct Investment", Ease of Doing Business: Contemporary Issues, Challenges and Future Scope, Conference Book, Editor: Akshai Aggarwal
- Srivastava, Sarika, (2016), "Emerging Trends of Asian Economy: A Comparative Study with Reference to Ease of Starting Business Indicators", International Journal of Management, IT and Engineering, Volume : 6, Issue : 7, pp.52-73, online published on 27 February 2017
- Yardimcioglu, Mahmut, (2014), "Yükselen Piyasa Ekonomileri ve İş Yapabilirlik Endeksi Karşılaştırması", KSÜ İİBF Dergisi, cilt 4, sayı 1, ss. 280-295
- Yardimcioglu, Fatih, Şahpaz, İzgi, Kadriye, Savaşan, Fatih, (2013), "İş Ortamı ve İyi Yönetişim ile Milli Gelir Arasındaki İlişki: İstatistiksel Bir Analiz", Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:9, Yıl:9, Sayı:2, ss. 251-277
- The World Bank, <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Full-Report.pdf> Erişim Tarihi: 18.11.2017
- The World Bank, <http://espanol.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB16-Full-Report.pdf> Erişim Tarihi: 18.11.2017

Ek-1: Spearman's Korelasyon Matrisi

Korelasyonlar

Spearman's rho		İş Yapma Kolaylıkları	İşe Başlama	İnşaat İzinleri	Elektrik Bağlatma	Tapu Siciline Kayıt	Kredi Alma	Azınlık Pay Sahibi Yatırımcıların Korunması	Vergilerin Ödenmesi	Sınır Ötesi Ticaret	Sözleşmelerin Uygulanması	İflasın Çözümü
İş Yapma Kolaylığı	Korelasyon Katsayısı	1,000	,714**	,691**	,759**	,808**	,701**	,735**	,704**	,777**	,723**	,797**
	Anlamlılık		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
İşe Başlama	Korelasyon Katsayısı		1,000	,515**	,467**	,532**	,476**	,594**	,485**	,493**	,530**	,510**
	Anlamlılık			,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
İnşaat İzinleri	Korelasyon Katsayısı			1,000	,552**	,557**	,383**	,424**	,544**	,498**	,450**	,431**
	Anlamlılık				,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
Elektrik Bağlatma	Korelasyon Katsayısı				1,000	,563**	,405**	,485**	,542**	,562**	,550**	,575**
	Anlamlılık					,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
Tapu Siciline Kayıt	Korelasyon Katsayısı					1,000	,557**	,515**	,574**	,593**	,634**	,505**
	Anlamlılık						,000	,000	,000	,000	,000	,000
Kredi Alma	Korelasyon Katsayısı						1,000	,545**	,314**	,437**	,398**	,509**
	Anlamlılık							,000	,000	,000	,000	,000
Azınlık Pay Sahibi Yatırımcıların Korunması	Korelasyon Katsayısı							1,000	,428**	,499**	,506**	,647**
	Anlamlılık								,000	,000	,000	,000
Vergilerin Ödenmesi	Korelasyon Katsayısı								1,000	,519**	,521**	,485**
	Anlamlılık									,000	,000	,000
Sınır Ötesi Ticaret	Korelasyon Katsayısı									1,000	,531**	,622**
	Anlamlılık										,000	,000
Sözleşmelerin Uygulanması	Korelasyon Katsayısı										1,000	,503**
	Anlamlılık											,000
İflasın Çözümü	Korelasyon Katsayısı											1,000
	Anlamlılık											

** Anlamlılık 0.01 düzeyinde (çift kuyruk).